

მ/კ 53761
2

ს.ს.ს.რ. ბ.ს.კ.
საქართველოს მუზეუმი

ნ ა რ გ ი ზ ო ვ ა ნ ი
XVIII საუკუნის ლირიკული
პოემა

ტფილისი
1936

საქართველოს მუზეუმი

ქველი ქართული მხატვრული მწერლობა

ნ ა რ გ ი ზ რ ვ ა ნ ი

XVIII საუკუნის ლირიკული პოემა

აღ. ბაკაშიძის

გედამცვიით

ტექსტი. წინასიტყვაობა. ლექსიკონი.

თბილისი

1936

მკ 53761
2

ბ ე რ ბ ი ზ მ ვ ე ბ ი

რ.ქ.ს.შ.მ.ქ.ს.ნ. რ.ქ.ს.შ.მ.ქ.ს.ნ.

<p>1 ჩვესყვარდით . შერძს გონებით
ხელ ჯრ შინდობს . თავს ღონებით .
სიძლიერე შინანს . ღრამის წინებით .
ვახუჟ ყალსა . თჳდლ შუენიერა .</p>	ნარვიზოჳანა
<p>2 მე შინანს წინა სანთლად მეთემქედ .
შერ იქმერ ჩემთ . ცეცხლოთ მებემქედ .
აღარუნ მივს . გულომ მღვდელად .
ვახუჟ ყალსა . თჳდლ შუენიერა .</p>	ნარვიზოჳანა
<p>3 შერთვს სიყუდლო . შანია პინსა .
ცრემლსა ჳაჳურემ ზელ დანაცრისა .
ვნლა შემთცემობს . თავ განაწინსა .
ვახუჟ ყალსა . თჳდლ შუენიერა :</p>	ნარვიზოჳანა
<p>4 მეძმდამუნ სყოლი . შერთვს წასყოლი .
აღოჳ ხან ნთონი . ცეჳნად ასყოლი .
მცენად გჩანს უნავს შლად ვახყოლი .
ვახუჟ ყალსა . თჳდლ შუენიერა .</p>	ნარვიზოჳანა
	ნარვიზოჳანა

წ ი ნ ა ს ი ტ ყ ვ ა ო ზ ა

„ნარგიზოვანი“ ჩინებული ლირიკული პოემაა, ანუ ლირიკული ლექსების თავისებური კრებულია. როგორც ასეთი, ის იშვიათი ძეგლია ძველი ქართული მწერლობისა. პოემაში მხატვრულად არის შერწყმული ძლიერი სატრფიალო გრძნობებისა და მხურვალე პატრიოტიკის ხმები. პატრიოტული ლირიკის დარგში „ნარგიზოვანს“ უცილოდ განსაკუთრებული ადგილი უნდა მიეკუთვნოს ფეოდალური ეპოქის ქართულ მწერლობაში. სატრფიალო მოტივების მხრით კი ეს მწერლობა თუმცა დიდად უხვია, მაგრამ აქ (ნარგიზოვანში) სიყვარულის სიმძაფრე გადმოცემულია რალაც იშვიათი სინაზით, გრძნობიერებით და სიცხოველით. პოემაში დიდ სიმაღლემდის აღწევს ნამდვილი, ხალასი ლირიზმი.

პოეტური ოსტატობით „ნარგიზოვანი“ სამაგალითოა. პოემის თითქმის ყოველი თავი იძლევა ახალსა და თავისებურ რიტმს, მეტრს, კომპოზიციას. ტრადიციული შაირის (16 მარცვლოვანი ტაების) გვერდით კრებულში გვხვდება 7, 8, 10, 11, 12, 13 და 15 მარცვლოვანი ტაეპებიც. ქართული ლექსის „დეფორმაცია“ ნარგიზოვანში მნიშვნელოვანია და გაბედული, პოეტური სიტყვა შტკიცედაა მომარჯვებული, მიღწეულია საუცხოვო ბგერული ჰარმონიულობა, კარგად არის გამოყენებული ბესიკის და საიათნოვას შემოღებული სტროფიკა მთელი თავისი მხატვრული აღნაგობით, მოულოდნელი რიტმული გადასვლებით, მუხამბაზური რეფრენით:

შენთვის სიკვდილი მაჩნია პირსა,
ცრემლსა ვაპკურებ ზედ დანატირსა.
ვინლა შემიტკობს თავ-განაწირსა?
გებგევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!

სამწუხაროდ, ეს საყურადღებო ლიტერატურული ძეგლი, რომელიც სპეციალურ განხილვასა და შეფასებას საჭიროებს (აქ მხოლოდ საერთო სქემაა მოხაზული ამ განხილვისათვის), დღემდის გამოქვეყნებულიც კი არ ყოფილა. პირველი ცნობა „ნარგიზოვანის“ შესახებ

დაიბეჭდა გაზეთ „დროება“-ში (1878 წ., № 16). აი ეს ცნობაც მთლიანად [საქართველო: დღიური]:

„ჩვენ ვიპოვნეთ ამ დღეებში ერთი პატარა ქართული ძველი ხელთნაწერი წიგნი, პოემა „ნარგიზოვანი“. ამ წიგნიდამ სჩანს, რომ ეს პოემა მეფე არჩილს დაუწერია. ამას იმიტომ ვაცხადებთ, რომ ჩვენს ძველს მწიგნობრობაში სრულებით დაკარგული იყო და დავიწყებული ამ პოემის დამწერი. ახლა ჩვენ შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ამ ჩინებული პოემის დამწერი არის მეფე არჩილი, რომელსაც ლექსად აუწერია მეფე თეიმურაზის ცხოვრება. ეს პოემა [თეიმურაზის ცხოვრება? — ა. ბ.] 1853 წელს მიცვალბულ პ. იოსელიანმა დაბეჭდა უსახელოდ [?] და გამოსცა თფილისში“.

იმავე „დროებას“ 1877 წლის №57-ში მოთავსებულია „სია ძველი ქართული წიგნებისა“. ამ სიაში მოხსენებულია: „ნარგიზოვანი, პოემა, ოთხი კარი“. „ნარგიზოვანის“ ერთი ხელნაწერი ჰქონია ზ. ჭიჭინაძესაც. უკანასკნელი ჩამოთვლის რა არჩილის ნაწერებს, შენიშნავს:¹

„არს პოემა ნარგიზოვანია... ეს პოემა ჯერეთ დაუბეჭდავია. ინახება ჩემს ხელში. ამ ნარგიზოვანს იოსელიანიც ჰასახელებს [sic] „დუშეთის აღწერაში“. აი ნიმუშათ ერთი ადგილი ნარგიზოვანიდამ... ნარგიზოვანი პატარა პოემა არის, ასე 30 ფურცელი, მეტი არ იქნება“.

ზ. ჭიჭინაძეს „ნიმუშათ“ დაბეჭდილი აქვს მე-8 კარის („ქართული შევნიერია“) ოთხი უკანასკნელი სტროფი. ტექსტი ჩვეულები-სამებრ უმსგავსოდაა გამოცემული. სხვათა შორის, ზ. ჭიჭინაძის დასახელებულ „დუშეთის აღწერაში“ [Описание города Душета, Тиф. 1860] არავითარი ცნობა არ იპოვება „ნარგიზოვანის“ შესახებ.

როგორც ეხლა ირკვევა, ზ. ჭიჭინაძეს ხელთ ჰქონია წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდის ხელნაწერი № 1087, ანუ ჩვენი სიგნატურით E. ეს ხელნაწერი ექვ. თაყაიშვილის სიტყვით არის „ნезусловно второй половины XIX века“.²

თავის მხრით E ხელნაწერი პირია იმავე საზოგადოების ფონდის № 118-ისა (ჩვენი სიგნატურით C-სი). ხელნაწერის ქალაქის ფილიგრანია 1820 წელი და, მაშასადამე, სიძველით ვერც ეს დაიკვების. ხელნაწერს აღნიშნული აქვს ზ. ჭიჭინაძის კუთვნი

¹ ქართული მწერლობა და ქართველი მწერლები მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეებში, ტფილისი 1888, გვ. 22.

² Описание, II, 183.

ლება, მისი (ხელნაწერის) საერთო სათაურია: „არჩილ მეფის ლექსები. მიჯნურთ ბადე“. საგულისხმოა, რომ „ლექსების“ შემდეგ ვილაცას ფრჩხილები ჩაუსვამს კითხვისა და განცვიფრების ნიშნებით (?!), ხოლო სხვას კიდევ ჩვენი თანამედროვე ხელით (ვგონებ მ. ჯანაშვილის ხელით) სრულიად გადაუხაზავს ეს სათაური და მიუწერი: „ქაიხოსრო ანდრონიკაშვილის თხზულება: მიჯნურთ ბადე“. ამავ ხელნაწერს დაუცავს აგრეთვე მინაწერი: „პოემა ნარგიზოვანი მეფე არჩილის დაწერილია“; ამჟამად გადახაზულია ფრაზის პირველი ნახევარი („პოემა ნარგიზოვანი“). ერთი სიტყვით, „ნარგიზოვანის“ არჩილისადმი მიკუთვნებას წყაროდ ჰქონია ამ გვიანდელი და საეჭვო ხელნაწერის საეჭვო მინაწერი. ზ. ჭიჭინაძის წიგნაკიდან საეჭვო აზრი გადავიდა ალ. ხახანაშვილის ცნობილ შრომაში¹. საყურადღებოა, რომ ალ. ხახანაშვილიც, ალბათ ზ. ჭიჭინაძის გავლენით, შეუმოწმებლად მიუთითებს პ. იოსელიანის „დუშეთის აღწერილობაზე“.

ზ. ჭიჭინაძისა და ალ. ხახანაშვილის მოსაზრებათა კრიტიკა (და ამასთანავე „ნარგიზოვანის“ მართებული შეფასება) მოგვცა პროფ. კ. ქეკელიძემ:²

„ეს ნაწარმოები, რომელიც მეტად ჰარმონიული, ლამაზი და მგრძობიარე ლექსითაა დაწერილი, ნათქვამი უნდა იყოს არა უადრეს მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრისა, როდესაც მამუკა ბარათაშვილმა, 16 მარცვლოვანი ლექსის ბატონობის შერყევის შემდეგ, დააკანონა, ხოლო დავით გურამიშვილმა და სხვებმა განახორციელეს კიდევ და იწყეს წერა სხვადასხვა საზომით... არჩილის დროს ამ საზომით ჯერ კიდევ არ სწერდენ. თან მის დროს არ იწერებოდა ისეთი შინაარსისა და მოტივის ლექსები, როგორცაა ნარგიზოვანი; ამას ისიც უნდა დაუმატოთ, რომ ჩვენ არ ვიცით არც ერთი ხელნაწერი ამ ნაწარმოებისა, რომელიც არამცთუ მე-18 საუკუნეს, მე-19 საუკუნის ფარგლებიდან გამოდიოდეს“.

რასაკვირველია, სრული გაუგებრობა იყო „ნარგიზოვანის“ მიკუთვნება არჩილისადმი. მაგრამ ეხლა ზოგიერთი ისეთი ახალი ცნობა აღმოჩნდა და ზოგიერთი ისეთი გარემოება გამოიჩინა, რომელიც მნიშვნელოვანად წვეს წინ პოემის ისტორიულ-ლიტერატურული საკითხების გადაწყვეტას.

¹ Очерки по истории грузинской словесности, III, Москва 1901, стр. 99 — 100, прим. 4.

² ქართული ლიტ. ისტორია, II, 421, შენ. 5.

„ნარგიზოვანის“ ტექსტი დაუცავს ჩვენ ლიტერატურაში დღემდის უცნობ ერთ ხელნაწერს ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკიდან (იოვანე ბატონიშვილის კოლექცია, № 28). ლენინგრადული ხელნაწერი ძირითადად წარმოადგენს ჩარდავრიშიანს და გადანუსხულია 1785 წელს. ტექსტის ბოლოს მიწერილია: „დასრულდა წიგნი ესე ჩარდავრიშიანი თიბათვის იც (18), ქორონიკონსა შოგ (1785)“. მაგრამ ჩარდავრიშიანის გარდა ხელნაწერში მოთავსებულია აგრეთვე ნარგიზოვანიც, რაც მთავარია, ავტორის აღნიშვნით: „ორბელიანის ნათქვამია“-ო.

ეს ხელნაწერი თავის დროზე ჰკუთვნებია იოვანე ბატონიშვილის მეუღლეს, ზურაბ წერეთლის ასულ ქეთევანს. ხელნაწერს ბლომად შემოუნახავს ამის დამამტკიცებელი სათანადო მინაწერები.

ამრიგად, წერეთლიანთ ხელნაწერში დაცული „ნარგიზოვანის“ ტექსტი უძველესია დღეს-დღეობით ცნობილთა შორის. ჩვენ ამჟამად უკვე მოგვეპოვება „ნარგიზოვანის“ მე-18 საუკუნის რედაქცია. ამ მხრით ამოვსებულია მნიშვნელოვანი ხარვეზი და ისიც გადაწყვეტილია, რომ 1785 წელი პოემის შეთხზვის *post quem non* თარიღია (ე. ი. ნარგიზოვანი ვერ შეითხზებოდა 1785 წლის შემდეგ). „ნარგიზოვანის“ ერთი რელია საშუალებას გვაძლევს გადავწყვიტოთ ტექსტის ჩამოყალიბების *ante quem non* თარიღიც (ე. ი. თარიღი, რომლის უადრეს ვერ დაიწერებოდა). სახელდობრ, „ქილილა და დამანას“ სულხან-საბა ორბელიანისეული რედაქცია¹ იძლევა „ნარგიზოვანის VIII კარის („ქართლი შევნიერია“) როგორც მეტრულ, ისე სრულ კომპოზიციურ პროტოტიპს. ესაა ლექსი „ქალი“, რომელიც ჩვენ გამოვაქვეყნეთ „ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგიის“ II წიგნში (ტფ., 1928, გვ. 135) და რომელიც თავის მხრით საილუსტრაციო მაგალითად შეუტანია თავის სახელმძღვანელოში („ქაშნიკში“) ქართული ნორმატიკული პოეტიკის ცნობილ კანონმდებელ მამუკა ბარათაშვილს.

აი ეს ლექსიც მთლიანად, „ნარგიზოვანის“ სათანადო კარის პარალელურად:

¹ ამის შესახებ იხ. ალ. ბარამიძის: „ანვარი-სოპაილის, ანუ ქილილა და დამანას ქართული ვერსიები“ (ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, I, 1932, გვ. 170 — 304.).

[შ ა ლ ი]

1. კარგს ქალს ვინ ღირსა, მოარჩენს ჭირსა,
ზრუნვას მოილხენს, ვინ უჭკრეტს პირსა,
ნუმცა შეხედები ანჩხლსა და ძვირსა,
ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვინელია!
2. ავეგულნი ქალნი, სახმილის აღნი,
რა გინდ შევნოდეს როგორცა ლალნი,
მაშინც არ ვარგან, ვითა კლდე სალნი,
ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვინელია!
3. ურცხვია დიდად, ქმარს გახდის ფლიდად,
ზედ სვლას დაიწყებს, გაიდებს ხიდად,
არად შეირცხვენს შვილის გასყიდად,
ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვინელია!
4. თვისსა ნაქმარსა აბრალებს ქმარსა,
დღე-ყოველ თვალში აწურებს ძმარსა,
მალ-მალ აგინებს: „ვა შენს ამარსა!“
ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვინელია!
5. ქმარს ზედა სხედან, დეზითა სჩხვლენან,
ხელთ ტართა ასთვენ და ჩქარად ვლენან,
ზედ დაჰყვედრიან: „რად ესრე ჰქმენან?“
ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვინელია!

[ქართლი შვენიერია]

1. გტრფიალობ, მზეო, თუ შენკენ მზეო,
ერთხელ მისმინე, ორჯელ, სამზეო,
ვერა ვცან შენი გონება, ზნეო,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
2. ქართლია მოთხე, ვითა სამოთხე,
აენი არ სჭირან, ვით საამოთ ხე,
მდინარის პირსა დგანან სამ-ოთხე,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
3. დგანან ხილ-ხენი, ქვე სხედან ერნი,
კორდნი მწვანენი, ზურმუხტის ფერნი;
მათნი მნახველნი გაყმდების ბერნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!

4. ქართველნი ლომნი, უყვარან ომნი,
ბრძენნი, საღმრთონი, საეროს მღომნი,
ნადირთა მსრველნი, მოედანს მზომნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
5. ქართველთა ქალნი, ვით ბროლ-ფიქალნი,
თეთრი, ყირმიზი, პირზედ აქეთ ხალნი,
მათთა მნახავთა მოედვის აღნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!

ვფიქრობთ, რომ მოყვანილი პარალელური ტექსტები უეჭველად ცხადყოფს მათს სრულ იგივეობას როგორც მეტრული აღნაგობით, ისე რიტმული ნაირობით, რითმული სისტემით, სტროფიკით და მთელი კომპოზიციური სხეულით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სტროფების მეოთხე ტაეპთა (რეფრენის) სრული დამთხვევა:

ჰქვიან მას უგლიმი, გლისპი, სარცხვენელია!
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!

აქ განმეორებულია ტაეპების დასაწყისი სიტყვებიც (ჰქვიან მას). ყოველივე ამის გამო დამოწმებული ტექსტების გენეტიკური კავშირი უდავოა, ორში ერთი: ან სულხან-საბა ორბელიანის „ქალია“ დამოკიდებული „ნარგიზოვანის“ ტექსტზე, ან, პირიქით, „ნარგიზოვანია“ შთაგონებული სულხან-საბა ორბელიანის „ქალით“¹. ჩვენ პირადად მეორე მოსაზრების სასარგებლოდ ვიხრებით. მართალია, „ქართლი შვენიერია“ იდეურადაც სავსებით ეგუება სულხან-საბა ორბელიანის სახელს, მეტის თქმაც შეიძლება, მე-18 საუკუნის პოეტებისგან თითქოს საბას (გურამიშვილთან ერთად) ყველაზე უფრო შეეფერებოდა პატრიოტიკა, მაგრამ ეჭვს იწვევს „ნარგიზოვანის“ სხვა კარები, რომლებიც ძლიერ მხურვალე ეროტიზმით არის გაჟღენთილი. ეროტიკა კი არ გამოდგება სულხან-საბა ორბელიანის პოეზიის დამახასიათებელ მოტივად. თანაც საბასთვის არაა დამახასიათებელი არც მუხამბაზური ყაიდის ლექსი. ამიტომაც „ქართლი შვენიერია“ (და მასთან ერთად მთელი „ნარგიზოვანიც“) საბასეული „ქილილა და დამანას“ რედაქციის საბოლოო ჩამოყალიბების, ე. ი. მე-18 საუკუნის ოციანი წლების, შემდეგ უნდა იყოს შეთხზული; ცხადია, არა უგვიანეს იმავე საუკუნის ოთხმოციანი წლებისა.

¹ სხვათა შორის ამის წაბაძვით არის შეთხზული მამუკა ბარათაშვილის ლექსი „უცხო“ (წ. კ. კოლექციის ხელნაწერი № 303, გვ. 35 — 36).

აღნიშნული დროის (მე-18 საუკუნის ოციან-ოთხმოციანი წლების) მანძილზე ცნობილია რამდენიმე მნიშვნელოვანი პროექტი ორბელიანთა გვარიდან, სახელდობრ: ვახტანგი, დიმიტრი, მზეჭაბუკი და დავითი (დავით სარდალი). დაბეჯითებით ძნელია თქმა, თუ ამათგან ვინ უნდა იქნას მიჩნეული „ნარგიზოვანის“ ავტორად (ისიც კი არის შესაძლებელი, რომ პოემა არცერთ დასახელებულ პირს არ ეკუთვნოდეს). ისე კი თითქოს ყოველივე უფრო უკანასკნელი ორბელიანის, ე. ი. დავით სარდლის სასარგებლოდ ლაპარაკობს. დავითი თავის დროის ჩინებული ლიტერატორი იყო, კერძოდ პროექტი, ეროტიკული ლექსების ავტორი და დიდი პატრიოტი, სხვათა შორის, ბესიკის საუკეთესო მეგობარი და ბესიკის ლიტერატურული სკოლის მიმდევარი. „ნარგიზოვანიც“ საკმაოდ ატარებს ბესიკისებური ეროტიკისა და ბესიკისებური პოეტური სიტყვის ნიშანდობლივ თვისებებს. აქ უნდა დაისვას წერტილი. მეტის თქმის უფლებას ჯერ არ იძლევა ჩვენ ხელში მყოფი მასალები.

აღ. ბარამიძე

25. 5. 35.

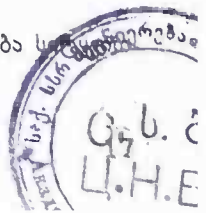
8 0 3 6 3 0

ნარგიზოვანი

1. ჰე, საყვარელო, შენის გონებით,¹
ხელ ვარ მინდორსა თავის ღონებით,
სიმდიდრე მიჩანს დრამის წონებით,
გეხვევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!
2. მე მიჩანს წინა სანთლად მნთებელად,
შენ იქმენ ჩემთა ცეცხლთა მგზებელად,
ალარვინ მივის გულის მდებელად,
გეხვევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!
3. შენთვის სიკვდილი მაჩნია პირსა,
ცრემლსა ვაპკურებ ზედ დანატირსა;
ვინლა შემიტკობს თავ-განაწირსა,
გეხვევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!
4. მოგიძღვენ სული, შენთვის წასული,
ალვა ხარ ნორჩი, ტევნად ასული,
მტერად გჩანს შენთვის ველად გასული,
გეხვევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!
5. მზესა ნათლითა შენგან აქვს კლება,
დამწვარსა გულსა სწადს შენი ხლება,
ისრით ნაკრავსა აჩნია ლება,
გეხვევი ყელსა, თვალ-შვენიერო!

1975
2
ქს

¹ მთელი ამ თავის ყოველი კენტი ტაეპი (სტრიქონი) ბოლოვდება სიტყვებით „ნარგიზოვანო“.

6. უშენოსა მაქვს ცეცხლთა დებანი,
ჩალად მჩანს ჩემი ქვეყნად რებანი,
დაგვიწყდი, მითხარ, რა მაქვს შვებანი?
გებვევი ყელსა, თვალ-შეენიერო!

7. ცოცხალსა მსურდა შენი მონება,
არ მომხვდა ბროლის სვეტსა კონება,
ამად ვტირ, არ მაქვს ჳირთა ფონება,
გებვევი ყელსა. თვალ-შეენიერო!

II

მთვარე ვნახე მავალი

1. მთვარე ვნახე მავალი,
კირნი ვუთხარ მრავალი,
ჩემი პატიყთ მავალი, არ შემიბრაღე!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!
2. არა მაქვს თვალთა რული,
შენი მკლავს სიყვარული,
ცრემლი ვყავ ცრემლთა შერთული, არ შემიბრაღე!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!
3. შენტვის ხელობს გონება,
სურის თვალთა კონება,
გძულს ჩემი ყმურად მონება, არ შემიბრაღე!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!
4. თუ მაქვს უშენოდ წამი,
მტრად შემექნას წამწამი,
მიჩვენე ტანი ლერწამი, არ შემიბრაღე!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!
5. შენის გზისა მკვრეტელი,
ჩემთა დღეთა მრეტელი;
შენ სისხლთა ჩემთა მხვრეტელი, არ შემიბრაღე!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!

6. შენს გზაზედ დამრჩა თვალი,
ჭირი მჭირდა უთვალი,
სევდით მაქვს გული დამთვრალი, არ შემობრალებ!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი
მკვლელი!

7. მამინდა ნახვა შენი,
განა ძებნა შენი,
დამეკცა ლხინად ნაშენი, არ შემობრალებ!
არ მე ვიყავ შენტვის ხელი? შენ იქმენ ჩემი.
მკვლელი!

III

ვიცი მემღურვი, მზევ, რასა

1. ვიცი მემღურვი, მზევ, რასა,
შენის პირისა მზერასა!
თუ არ მაკოცო, მზევ, რასა?
აჰა რასათვის მომკლავს ნახვა შენი!
2. ვთქვა, რა მინდა შენთვის ხელსა?
მომეკიდოს ხელი ხელსა,
გარდმეხვიოს ყელი ყელსა,
უწყალოვ, მაკოცებდეს პირი შენი!
3. გული შენს ეშყხედ დამება,
სევდა სევდასა მამება,
მსურს შენთვის თავის წამება,
უწყალოვ, შენ დამარხე ხელი შენი!
4. მომხედე შენთვის მტირალსა,
უწყალოდ განაწირალსა,
დაუწვავს გული ხშირ ალსა,
უწყალოვ, შენ დაშრიტე ცეცხლი შენი!
5. თავი დამიც სამონებლად,
მინდა გყვანდე საგონებლად,
ერთხელ გულსა საკონებლად,
უწყალოვ, შემიხვევდეს გული შენი!

6. რა სინაზისა ხმა მეცა,
გულსა საკვდავად დამეცა,
ეს ყველა შენგან მომეცა,
უწყალოვ, პატიჟი მკირს მრავლად შენი!
7. მოგშორდი სულთა მდგომელო,
ნათელო მიუწდომელო,
ჩემო სინაზით მწყრომელო,
უწყალოვ, ნულარ კუმტობს გული შენი!
-

IV

ჩემი საყვარლის თვალები

1. ჩემი საყვარლის თვალები სანიადაგოდ მთვრალეები, მისთვის მაქვს სევდა მრავლები, ეშყთაგან დაუთვალეები. მე მისთვის გული ვალები, რადგან მედების ალები, მაჩნია გულსა ნალები, ამაღ ვარ შესაბრალები.
2. თვალს თვალი უყვარს, გულს გული, ყელს ყელი
დაემონების,
ინდისა შავნი ხუჭუქნი კავ-ზილფად შეეწონების.
კეკლუცობა და სინაზე მკვრეტელთა მოეწონების,
ლამაზი ტუჩი ლამაზსა ტუჩებსა დაეკონების.
3. მსურდა საკვრეტლად მეხელთა ბაგისა სიმცრო, სინაზე,
ნახვისა ჟამი არ მომხვდა, უცხოოდ რამ მოეწყინა ზე,
ოცნებით ფერი კრთომოდა მოწითულისა მინაზე,
პატარა ცვარი ვარღხედა განკრთომით გაეყინა ზე.
4. ჟამად მექადის სიკვდილსა, არ ვიცი რა მაქვს წყინება,
რისხვითა წამწამ შეფრქვევით არ მისცის გულსა
ლხინება,
სულთქმითა, ქვე-ქვე ჰვრეტითა მიხშირის ცრემლთა
დინება,
ტევრთაგან ზილფთა ნაკაფი, გლახ, გულზედ მიეფინება.
5. შენთვის ვასიბრძნებ პირებსა, სულ ვათქმევინებ ჰირებსა,
რა მნახავ ანატირებსა, შემიტკობ განაწირებსა,
შენც შემიბრალებ მცირებსა სულთქმითა დანახშირებსა,
დამიშრობ ცრემლთა მილებსა, მიხვდება გული ლხინებსა.

6. ხამს, რომე შენსა ციალსა თვალთა წინაშე ვსახევედე,
ოდესცა აღვად ნაზარდსა ლერწამსა ტანსა ვსახევედე.
მომსვლელსა წამწმის ისარსა უწყალოდ გულსა ვსახევედე,
რა მგამა მოკლვა თავისა, მზესა მყოფ ჯდომით ვსახევედე.
7. მე ვითა მქონდეს აქამდის უშენოდ წამის ყოფანი?
მოგაგონდების წინას-წინ ნადიმი, ერთგან ყოფანი,
სმა, თამაშაი, სიმღერა, ნადიმი, ერთ განყოფანი.
ბედმა მიმუხთლა, მით შემქმნა უცნობოდ გზა გაყოფანი.
8. რა აქლემი ცასა ზომდეს, ზაქმა სიბრძნე იჩინოსა,
ვირი მღერდეს, მგელი მღვდლობდეს, დათვი მოძღვრად
იდგინოსა;
მელი ლომსა, ჩიტი გნოლსა, მწყერი სდევდეს მიმინოსა,
მაშინ მიხვდე შენსა მზესა, შესაყრელად სალხინოსა!
9. შენ გტრფიალობ ხმელთა მზეო, განა ვარდო მაისურო,
მე მწვავს შენი სიყვარული, ხამს რომ შენცა მაისურო,
ლერწმად დამრგე ბალსა შენსა, შენ ჩემზედა მაისურო,
არ დამიჭრა გული წყლული, სისხლი სმად არ მაისურო!
10. ჰე, გულო, სულთქმის სადგურო, ხარ ცრემლთა დენით
მდიდარი,
მოყვრისა მუხთლად ქცევითა ეშვი გაქვს დანაზინდარი,
რაზომცა სწყრები, ეგრეცა მისკენ ხარ მინაზიდარი,
თვით ლალი ლალობს განცხრომით, შენ შეგქმნა
განაკიდარი.

5. უხმს მელექსესა ცნობილსა სიბრძნისა წვრთითა
სიტყვობდეს,
ზენათ ფრენისა სურვილით ზოგთ ხედდეს, ზოგთა
მთქმელობდეს.
მისსა ისწრაფდეს ნახვასა, მათ სულელურად
ხელობდეს,
სოფლის საცთურით ქცევასა ამისთვის უკუმყრელობდეს.

VI

წითელი ვარდი გიყვავის პირსა

წითელი ვარდი გიყვავის პირსა მნათობსა, სვიანსა,
ეზვი გაქვს მეტად სანდომი, აშაქრებ სიტყვას წყლიანსა—
შენი შვენება, სინაზე აკრთობს ყოველსა ჭკვიანსა,
ქაბუკნი ასწყდენ სურვილით, დღესა უმოკლებ მზიანსა.

VII

სადა ხარ ისრებ მართალო?

1. სადა ხარ ისრებ მართალო, ტან-საროვ, სიტკბოვ-ნელია?
სევდით ვტირ შექირვებული, ცრემლით ვარ ხშირად
მრწყველია,
რად შემქმენ მტერთა საკიცხად აქამდის უზრუნველია?
დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
2. მე ვიყავ მტკიცე მოყვარე, სამკვიდრო შეუძრველია,
მწარის ხელობით დაგაგდე, გლახ, ჩემი სასურველია,
მოკლული, სულთა მიხდილი, სირცხვილის სადაღველია,
დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
3. ვერ ხედავ, ვერსით ვერ გესმის ეს ჩემი საჭმუნველია,
ესელა მიყავ, მგულობდე, ცეცხლი ნახული მთქმელია.
არ ვერიდები სიკვდილსა, ამად ვარ უზრუნველია,
დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
4. სადა ხარ, თვალთა ნათელო, გულთაგან საძებნელია,
სად გაგიძივარ მოყვარე, არ ადვილ საპოვნელია?!
თუ გული გულსა არ მოწმობს, სიკვდილი სანატრელია,
დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
5. არა ვარ გლახა, გლახურად დავვლიდე მომთხოველია,
არც ყოფად მიმაქვს სავაჭროდ, არ სხვაზედ გასათვლელია,
არ გაუძივარ მოყვასთა, სიმუხთლით არ ვარ მკვლელია,
დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!

6. ვაჰ, საყვარლისა სიშორე რაზომ ყოფილა ძნელია!
 თუ სადმე ნახავს ნათელსა, თქვის: „მუნ არს ჩემი
 მკვლელია“.
 გლახ, რა ვქნა მოშორებულმა, ცრემლი ვყავ ცრემლთა-
 მრთველია,
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
7. გასმია კარგი მოყვარე ძნელად არს საშოვნელია!
 ვის კარგი კარგად არა სჩნდეს, არს ესე საგმობელია!
 მე რა მხედვედი უფერსა, აწ გშორავ მომწყენელია.
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
8. მოვშორდი სულსა და გულსა, ჰე, ჩემთა სულთა
 მდგმელია,
 გულდაკოდილსა, მტირალსა, გლახ, სული აღარ მელია.
 ჭირად მჩანს შვება სოფლისა, არა ვარ ჭირთა მხსნელია,
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
9. გახსოვარ გულსა, არ ვიცი, ჭორად ხარ გამგონელია,
 მწყევლი, თუ გზასა მილოცავ, სიმშვიდე გულის-
 მთქმელია.
 მიმრიდა თვალთა ნათელი, მეწია გულსა ბნელია,
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
10. ნეტარ თუ მოგკვდე, მეწიოს სიკვდილი ჟამთა მკვლელია,-
 გგულობდე ჩემთვის მტირალად, იგ ჩემად სასურველია,
 მით აღმისრულდეს წადილი, გულთაგან სათხოვნელია,
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!
11. გახსოვდე, მზეო, შენ იყავ ჩემთვის მზედ მომფენელია,
 შენი გონება მაცოცხლებს, რაზომცა გული მშლელია.
 სიკვდილი გესმას, მტიროდე. შენთვის ვარ სანაცვლელია,-
 დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქნა ღარიბად მსვლელია!

VIII

ქართლი შვენიერია

1. გტრფიალობ, მზეო, თუ შენკენ მზეო,
ერთხელ მისმინე, ორჯელ, საპზეო.
ვერა ვცან შენი გუნება, ზნეო,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
2. ქართლია მოთხე, ვითა საამოთხე,
აენი არ სჭირან, ვით საამოთ ხე,
მღინარის პირსა დგანან სამოთხე,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
3. დგანან ხილ-ხენი, ქვე სხედან ერნი,
კორდნი მწვანენი, ზურმუხტის ფერნი;
მათნი მნახველნი გაყმდების ბერნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
4. ქართველნი ლომნი, უყვარან ომნი,
ბრძენნი, საღმრთონი, საეროს მღომნი,
ნადირთა მსრველნი,¹ მოედანს მზომნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!
5. ქართველთა ქალნი, ვით ბროლ-ფიქალნი,
თეთრი, ყირმიზი, პირზედ აქეთ ხალნი,
მათთა მნახავთა მოედვის აღნი,
ჰქვიან მას სახელად ქართლი შვენიერია!

¹ sic.

IX

პირი ზამბახი

1. პირი ზამბახი, ფერად ახალი, ზედა გაქვს ხალი,
შენთა ბაგეთა სიყვარულითა ღვინით დამათვრე!
ტანი გაქვს ალვა, შენთან მწადს ხალვა, აღარ ხამს
მალვა,
ჩემის გულისა სულ-წასულისა შენა ხარ ღონე!
2. ნეტამცა შენსა სახედ ნაშენსა მამხვია ყელსა!
მე შენი კოცნა თუცა მეოცნა, აღარ მეხოცნა.
ჰე ჩემი გული, შენთვის დაგული, არ ცად აგული,
შენთა არეთა ტრფიალებითა ძებნად მომვლელმა.

X

მე ვითა ვთქვა შენი ქება

1. მე ვითა ვთქვა, აჰა, მზეო, შენი ქება!
გული ჩემი ამაღ ბნდება,
შენთა თვალთა, აჰა, მზეო, მენატრება
კოცნა ნაზისა-ნაზისა, პირი ნაზისა-ნაზისა, ხალო
ნაზისა-ნაზისა.
2. მითხარ, რა ქნას, აჰა, მზეო, შენთვის ხელმა,
ტრფიალებით ძებნად მფლელმა?
უთხარ, რა ქნას, აჰა, მზეო, თვალმა ბნელმა?
პირი ნაზისა-ნაზისა, ხალი ნაზისა-ნაზისა, ტუჩი
ნაზისა-ნაზისა.
3. შენის ნახვით, აჰა, მზეო, თვალთა ბინდი
მამეკიდა, თუ არ გინდი;
რა ამოვა, აჰა, მზეო, ხალი — ინდი —
კოცნა ნაზისა-ნაზისა, ხევენა ნაზისა-ნაზისა, ხალო
ნაზისა-ნაზისა.

XI

მიფიცავს შენი სახელი

1. მიფიცავს შენი სახელი,
სულო, თუ ხელი გახელი,
ალარ ვიქნები ახელი, უწყალოვ,
თავ-გაწირვით ხელი შენი!
2. ვარდს გიგავს სუნი და ფერი,
რომ მე ვარ შენი საფერი,
მაშ, ცუდად ნულარ მეფერი, უწყალოვ,
აწ მიჩვენე პირი შენი!
3. შენთა წამწამთა შენამა,
სიგრძით გაწყობით შენამა,
სრულ ლაწვნი ჩემნი შენამა, უწყალოვ,
გოზალმანი სევ შეინჯა.
4. შენის პირისა სახესა,
ვით დაუბივარ მახესა,
შეებრალდი ვინცა მნახესა, უწყალოვ,
ხშირად მომცა ეშყი შენი!
5. დასრულდა ჩემი ჭირები,
ფერად-და-ფერად ხშირები,
დასრულდა დანაპირები, უწყალოვ,
აწ შეუბნას პირი შენი!

პერიანგები და შენიშვნები

«ნარგიზოვანის» ტექსტი იბეჭდება 5 ხელნაწერის მიხედვით. ეს ხელნაწერებია:

N 1511 S=A.

N 28 (ლენინგრადული)=B.

N 118 S=C.

N 1516 S=D.

N 1087 S=E.

აქიდან ყველაზე უფრო სრულია და სანდოა A ხელნაწერი (N 1511), რომელიც 1823 წელს გადაუნუსხავს ცნობილ პოეტ-მწიგნობარსა და კალიგრაფს დავით ალექსიშვილს — რექტორს (შდრ. ე. თაყაიშვილის, Описание, II, 194). B ხელნაწერი სპეციალურად განხილული მაქვს წინასიტყვაობაში. თუმცა ეს A-ზე უფრო ძველია, მაგრამ ნაკლებია და შიგადაშიგ შეიცავს წარყვნილ ტექსტს. დანარჩენი ხელნაწერები ეკუთვნის XIX საუკუნეს. კრიტიკული ტექსტის საფუძვლად აღებულია A და B ხელნაწერები. ვარიანტული წაკითხვები ნაჩვენებია რაც შეიძლება სრულად (ოღონდ გვერდი აუხვიეთ ორთოგრაფიული ნაირობის ანუსხვას).

სათაურები, და ისიც ნაწილობრივად, დაუცავს მხოლოდ A ხელნაწერს.

*
* *

A კარი პირველი: ნარგიზოვანისა

1,4 abs. D.

2,3 abs. D.

7,1 ცოცხალსა | დაგვიწყდი B.

A კარი მეორე: მთვარე ვნახე მავალისა

1,2 კირი უთხარ B.

პირველი და უკანასკნელი სტროფის მესამე ტაეპი ზოგან ასე

იხურება: ვოი; ვოი (A). B ხელნაწერი მხოლოდ პირველი, სტროფის მესამე ტაეპს ურთავს: ვაჟ, ვაჟ; D — ვოი, ვოი.

- 1,₃ პატიუთ] პატიუით A, პატივთ B.
- 1,₄ არ abs. ხელნაწერებს; მე ვიყავე მე ვიყავ A.
- 3,₁ შენთვის ხელობს] შენთვის ხელობა (ყველა ხელნაწერში).
- 3,₃ გძულს ჩემი] გულს ჩემი CE.
- 4 სტროფი აკლია B-ს; CE-ში კი გადასმულია, ბოლოში მოდის, ოღონდ აკლია მეორე ტაეპი.
- 7,₃ დამექცა] დამექცია A.

A კარი მესამე: იცი მემდღურვი მზევ რასა

- 1,₁ ვიცი| იცი ACDE; მემდღურვი მე რასა D.
- 1,₄ მომკლავს| მკლავს B.
- 2,₄ უწყალოვ| უწყალოდ ACDE, უწყალო B.
- 3,₂ შამება| მომება (ხელნაწერებში).
- 5, 6 და 7 სტროფების ბოლო სტრიქონებს ხელნაწერებში აკლია მიმართვა „უწყალოვ“, რაც არღვევს მეტრს.
- 6,₁ სინაზისა| სინაზის A.
- 6,₄ პატიუი| პატიუენი CE.
- 7,₃ მწყრომელო| მყრომელო CE.

A კარი მეოთხე: ჩემის საყვარლის თვალებსა

- 2,₁ ყელს ყელი| ყელი ყელს B.
- 2,₂ შავნი ხუჭუჭნი| შავი ხუჭუჭი B.
- 2,₃ და სინაზე| მას სინაზე B.
- 3,₂ უცხოდ რამ მომეწყინა ზე AD; უცხოთ რომ მოეწყინა ზე B; მომიწყინა ზე CE.
- 3,₃ მოწიფულსა მას (მის CE) მინაზე ACDE.
- 4,₂ რისხვითა| რისხვიდა B.
- 4,₃ სულთქმითა| სულთქმიდა B.
- 4,₄ ტევრთაგან ზილფთა| ტერფთაგან ზილფთა A, ტერფთაგან ზილფთა CD, ტევრთაგან სისხლთა B, მტერთაგან ზილფთა E.
- 5,₁ შენთვის ვასიბრძნებ| შენთვის ვის ბძანებ B; შენთვისა სიბრძნებრ E.
- 5,₂ რა მნახავ| რა გნახავ B, არ მნახავ, არ მინახავს E.
- 5,₄ მიხვდება გული| მიხვდები გულსა A, მიხვდები გულსა CE.
- 6,₁ ხამს რომ მე B.

- 6,₃ მომსლველსა| მამულსა CE.
 7,₃ სმა, თამაშია, სიმღერა| თამაში და სიმღერა ACDE.
 9,₂ მწვავს| მწვამს E; მაისურო| მოისურო B.
 9,₃ მაისურო| მოისურო B.
 9,₄ სისხლი სმად არ მაისურო| სისხლი ამაღ არ ისურო B.
 10,₁ ხარ ცრემლთა დენით| ხარ არ ცრემლთა დენით CE.
 10,₄ შენ შეგეკმნა| მე შემეკნა B, შენ შეგეკმნა CE.

**A კარი მეხუთე: შენ, საყვარელო, რა წახველ,
 მე დავრჩი შესაბრალები**

- 1,₄ არ გვკრეტდეს თვალები B, თვალნი ბოროტნი CE.
 2,₁ ზარიფად| ზარიფით CE.
 2,₃ მრავლები| მრავები A, მარები D.
 2,₄ ნაწანწკარები| ნაწამწუარები C, ნაწამწარები E.
 3,₂ მათთან| მით თან CE.
 3,₃ საუბრად| საუბრით BCD, საუბრის (სიტყვა ტკბილობდის) C.
 3,₄ არ არს| არა არს B; 3,₄ რად არს გარს ქისები E.
 4,₂ ჰქონდა საჭირო| ქონდა საჩქარო B.
 4,₂ ყინულს ჰგვანდა მდინარებსა (მდინარესა CE) ACDE.
 4,₃ საბჭობარებსა| სამჭობარებსა CE.
 4,₄ ამბავს უსმენდა| ჰამბავს ისმენდა ACDE.
 5,₁ და უხმას მეღეკესა ცნობელსა E; სიბრძნისა წვრთითა| სი-
 ბრძნისა წერით ACDE; სიტყვობდეს| სიტყვებსა B.
 5,₂ ხევედეს| ზევედეს AD, ხევიდეს CE; მიქმელობდეს| თქმუ-
 ლებდეს B.

**A კარი მეექვსე: წითელი ვარდი გიყვავის პირსა
 მნათობსა, სვიანსა**

- 1,₂ აშაქრებ| აშქარებ CE.
 1,₃ შენი შევენება ივრდობს (?), ახელებს ყოვლსა ჰკვიანსა B;
 სინაზე აკრთობს| სინაზე კრთობსა (კრთომსა E) CE; ყო-
 ველსა| ყველასა D.
 1,₄ ჰაბუკი ასწყდეს სურვილით, დღესა უმოკლებს ხნიანსა; ას-
 წყდენ| ასკყდ(?)

**A კარი მეშვიდე: სადა ხარ ისრები (sic) მართალო,
 ტან-სარო სიტკბოვნელია**

- 1,₁ სადა ხარ ისრები| სადა (სად D) ხარ ისრები AD; სიტკბოვ-
 ნელია| სატკბოვნელია B.

- 1,₃ უზრუნველია | უწრუნველია C.
- 2,₁ შეუძრველია | უზრუნველია B.
- 2,₂ დაგაგდე | დამაგდე B.
- 2,₃ სირცხვილის | სიკვდილის CE.
- D ხელნაწერი წყდება ამ (VII) თავის მეორე სტროფზე.
- 3,₂ ესელა მიყავ | ეხლა მიყავ CE.
- 3,₃ მკლე მოკლე, სულთა მიხდილი, სირცხვილსა რალათ ველია B.
- 4,₂ გაგიძივარ | გაგიგდივარ B.
- 5,₃ გაუძივარ | გაუძივარ (ხელნაწერებში).
- 6,₁ ვაჰ | ვაჲ AE.
- 6,₃ მოშორვებულმა | მაშორებელმან C, მაშორებელმა E.
- 7,₁ კარგი | კარი E.
- 8,₁ ჩემთა | ჩემი A.
- 8,₃ მხსნელია | მსვლელია E.
- 9,₂ მილოცავ | მელოცვა CE.
- 9,₃ მეწია | შენია CE.
- 10,₁ მცვლელია | ცუალია CE.
- 10,₂ მგულობდე... იგი ჩემად CE.

VII თავის მეოთხე სტროფი ამოღებულია IX კარიდან; დანარჩენი 7 სტროფი ხელნაწერებში ცალკეა გამოყოფილი, მაგრამ უდავოდ VII კარს უნდა ეკუთვნოდეს; ეს დასტურდება როგორც საერთო მეტრით, ისე, და განსაკუთრებით, საერთო რეფრენით.

B ხელნაწერი იხურება IX კარით.

VIII

ქართლი უზენიერია

- 1,₁ მზეო | მაზეო ACE.
- 1,₂ სამზეო | სამ მზეო B.
- 1,₃ დამკარგა შენმა სურვილმა, შემქმნა ღარიბად მსვლელია B.
- 1,₄ ქართლ უზენიერი (ასევეა ყოველი სტროფის ბოლოშიც) E.
- 2,₁ ქართლი... ვით B; ქართლია მოსთხე C, ქართლი ამოსთხე E.
- 2,₂ ვიცი სამოთხე ACE, ვით საამოთ ხე B.
- 2,₃ მდინარის | მდინარეს ACE.
- 3,₁ ხილ-ხენი | ხელ-ხელნი CE.
- 3,₂ კორდნი | ვარდნი CE.
- 3,₃ ბერნი | ერნი A.
- 4,₂ საეროს | საერო CE.

- 4,₃ მსრველნი| მსურლნი C, მსურნი E; მზომნი| მზანი B, მბდომნი CE.
 5,₁ ვით| მით ACE.

IX

პირი ზამბახი

- 1,₂ დამათერე| დამათერა CE.
 2,₁ შენსა| შენცა E; მამხვია| მამეხვია CE.
 2,₂ თუცა მეოცნა| თუმცა მეკოცნა B.
 2,₃ არ ცად აგული| არცა დაგული ACE, abs B.
 2,₄ არეთა| ჰაერთა ACE; მომვლელმა| ამოა კლელმა B.
 B იხურება ამ კართით.

X

მე ვითა ვთჳვა ჴენი ქება

- ეს თავი ხელნაწერებში გაერთიებულია IX კართან.
 1,₁ მე ვითა ესთქვა შენი ქება ესრეთ მზეო A.
 2,₁ და 2,₂ abs B.
 3,₁ და 3,₂ B ხელნაწერში ერთ ტაებადაა.
 3,₂ მამეკიდა| მომეხვია ACE.
 3,₃ ხალი-ინდი| ხალი ინდით B.
 3,₄ კოცნა ნაზისა-ნაზისა, ხვევნა ნაზისა, ტუჩი ნაზისა, ხალი ნაზისა A; კოცნა ნაზისა.
 B ხელნაწერში მესამე სტროფს მიჰყვება VII,₄ და XI,₅.

XI

- 1,₁ abs. CE.
 2,₁ ვარდს გიგარეს (გიგარესს) სულნი და ფერი CE.
 2,₃ მეფერი, უწყალოვ| მეფერვი უწყალოდ E.
 3,₁ შენამა| შევენამა CE.
 3,₂ სიგრძით| სიბრძნით CE.
 3,₄ მეინჯა| მეიჯანა CE.
 4,₃ abs. CE.
 5,₁ ჩემი| ჩემ AC.
 5,₂ ფერად-და-ფერად| ფერად-ფერადათ B.
 5,₃ უწყალოვ abs. A.

ლექსიკონი

ა

აღვა I, 4,₂; IV, 6,₂; V, 2,₁; IX, 1,₃ აღვის ხე.
 ამარი 4,₃ [ქალი] ამარა (შდრ. შენი ამარა დავრჩი).
 ახელი XI, 1,₃ ახის მძახელი, შეზარებული.

ბ

ბროლის ხვეტი I, 7,₂ (მეტაფ.) ყელი.

გ

გაყმდების VIII, 3,₃ გაყმაწვილდება, გაახალგაზრდავდება.
 გლახ VII, 2,₂, 6,₃, 8,₂ ვაგლახ (შორისდებული).
 გლისპი [„ქალი“] 1,₄, 2,₄, 3,₄, 4,₄, 5,₄ ოდეს გულისწყრომასა-
 ვერ დაითმენდეს სიგლისპე არს (საბა).

დ

დავრიში V, 4,₁ გლახაკი, მათხოვარი, მუსულმანთა ბერი.
 დრამი I, 1,₃ წონა, საწყაო; ვერცხლის წვრილი ფული.

ე

ესახევედ IV, 6,₁ ესახევედ, წარმოვიდგენდე.
 „ IV, 6,₂ ხედ დავსახევედ, ხედ წარმოვიდგენდე.
 „ IV, 6,₃ ვახევედ [მგლ. ხელს].
 „ IV, 6,₄ „ახ“-ს მათქმევეინებდე (მავაგლახებდე).

ზ

ზარიფი V, 2,₁ ლამაზი, მშვენიერი.
 ზილფი IV, 2,₂; IV, 4,₄ კავები (თმა).

კ

კუშტობს III, 7,₄ მწყრალობს, ჯავრობს, ბრაზობს.

ლ

ლება I, 5,₃ ლებვა, ცემისაგან დალურჯება; ვალები IV, 1,₃
 დავალურჯე.

მ

- შაისურო IV, 9₁ მაისისაგ (მაისის თვისაგ).
 „ IV, 9₂ მოისურვო.
 „ IV, 9₃ სუროდ იქცე, სუროსავით შემომეხვიო.
 „ IV, 9₄ მოისურვო (?).
 მართალი VII, 1₁ სწორო.
 მგამა IV, 6₄ მენალღლება.
 მეოცნა IX, 2₁ ოცჯერ განმემეორობია; ან მზმანებოდა.
 მიწუე V, 1₂ მუღმიე.
 მოთხე VIII, 2₁ სკივრის კოლოფი (საბა).

პ

- პატიუი II, 1₃; III, 6₄ სასჯელი, განსაცდელი, კირო, წამება,
 ტანჯვა.

ბ

- სავანე V, 2₂ სადგური, ბინა.
 სარო VII, 1₁ კვიპაროზის ხე.
 სახმილი [ქალი] 2₁ ღუმელი, დიდი ცეცხლი.
 სვიანი VI, 1₁ ბედნიერი.

ტ

- ტევრი IV, 4₄ ხშირი ტყე (მეტაფ. თმა, წამწამი).

უ

- უგლიმი [ქალი] 1₄, 2₄, 3₄, 4₄, 5₄ გულქვასავით (საბა).

ფ

- ფიქალი VIII, 5₁ ქვის ფიცარი.

ღ

- ღარიბი VII, 1₄, 2₄, 3₄, 4₄, 5₄, 6₄, 7₄, 8₄, 9₄, 10₄,
 11₄ ყარიბი, უცხო, გადმოხვეწილი.

ყ

- ყირმიზი VIII, 5₂ წითელი (მეტაფ. ბაგე, ლაჟღაჭა სახე).

ხ

- ხალვა IX, 1₃ განმარტობა, განკერძობა.
 ხამს IV, 4₁, 9₂; IX, 1₃ ჯერარს, საკიროა, უნდა, ჰფერობს;
 უ ხმს შეჰფერის, მოეთხოვება.
 ხელი II, 1₄, 2₄, 3₄, 4₄, 5₄, 6₄, 7₄; III, 2₂; X, 2₁; XI,
 1₄ გიუი, გადარეული, შემლილი. ხ ე ლ ბ ს II, 3₁ —
 გიუობს; ხ ე ლ ბ დ ე ს V, 5₃ — გიუობდეს; ხ ე -
 ლ ბ ი თ VII, 2₂ — გიუობით.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა (ალ- ბარამიძისა)	7
ნარგიზოვანი	17
მთვარე ვნახე მავალი	19
ვიცი მემღურვი, მზევ, რასა	21
ჩემი საყვარლის თვალები	23
შენ, საყვარელო, რა წახველ	25
წითელი ვარდი გიყვავის პირსა	27
სადა ხარ ისრებ მართალო	28
ქართლი შეენიერია	30
პირი ზამბახი	31
მე ვითა ვთქვა შენი ქება	32
მიფიცავს შენი სახელი	33
ვარიანტები და შენიშვნები	55
ლექსიკონი	43

დაიბეჭდა საქართველოს მუზეუმის დირექტორის — გიორგი მირიქაძის
განკარგულებით.

ტექრედაქტორი ს. იორდანიშვილი
კორექტორი დ. კორძია

გადაეცა წარმოებას 20/V – 1936
მთავლიტ. № 7055
წიგნის ზომა 6X10
ტირაჟი 1,000

ხელმოწ. დასაბეჭ. 23/V – 1936
ქალაქის ზომა 61X87,
შეკვეთა № 213

საქ. კ. პ. (ბ) ც. კ. პარტგამ. I სტამბა, ლენინის ქ. № 3.

1939/12/20

2-50